

Til kennara

Um landafræðikennslu

Í aðalnámskrá grunnskóla segir að landafræði sé þverfagleg fræðigrein sem hafi almennt menntunargildi. Hún fjallar um legu, útbreiðslu og tengsl ýmissa náttúru- og mannvistarþátta á yfirborði jarðar og breytingar þeirra í tíma og rúmi.

Markmið landafræðikennslu er að auka vitund nemenda um samfélag, umhverfi og menningu með því að þjálfa nemendur í að átta sig á áhrifum menningar, efnahags, stjórnmála og félagslegra þátta í tengslum við fólk og umhverfi. Til þess þurfa nemendur að fást við ýmiss konar gögn og temja sér að setja niðurstöður sínar skilmerkilega fram. Landafræðinám þarf að þjálfa nemendur í að afla sér þekkingar, skilnings og leikni með fjölbreyttum aðferðum. Leggja ætti áherslu á sköpunargleði og að nemendur nýti sér margvíslegar heimildir. Nemendur ættu að fræðast um auðlindir jarðar, fólksfjölgun, umhverfismál og álitamál í landnotkun, svo nokkuð sé nefnt.

Markmið kennslubókarinnar

Nemandi

- geti lesið af hefðbundnu staðfræðikorti upplýsingar um meginrætti landslags, landnotkun, búsetu og samgöngukerfi
- þekki bauganet jarðar og skilji hvernig sú tækni er nýtt til að finna út staðsetningu.
- viti hvernig jörðin skiptist í tímabelti
- kynnist landslagi, náttúrufari og auðlindum Norðurlandanna og mótun ísaldarjökulsins
- þekki megineinkenni gróðurfars og loftslags Norðurlanda auk ríkjandi vinda og hafstrauma
- þekki helstu menningareinkenni Norðurlandabúa eins og tungumál, trúarbrögð, lífskjör, menntamál og félagsmál, stjórnarfar, samstarf og sameiginlega hagsmuni Norðurlandanna
- átti sig á hvað er líkt og hvað ólíkt í atvinnulífi, búsetumynstri og lífsháttum Norðurlandabúa
- þekki helstu atvinnuvegi Norðurlandabúa og framleiðslu þeirra
- kynni sér á hvaða sviðum Norðurlandapjóðirnar eiga með sér samstarf og í hverju það felst

Markmið námsefnisins

Bókin *Norðurlönd* tekur mið af áfanga- og þrepamarkmiðum aðalnámskrár í samfélagsfræði frá 2007. Þar segir meðal annars:

Kort og myndir

Nemandi

- læri að lesa legu staðar á heimskorti út frá lengdar- og breiddargráðum
- læri að lesa af hefðbundnu staðfræðikorti upplýsingar um meginrætti landslags, landnotkun, búsetu og samgöngukerfi
- þekki á Evrópukorti nöfn og legu Norðurlandanna, stærstu borgir, ár, vötn, eyjar og fjallgarða

Landafræði Norðurlanda

Nemandi

- kynnist landslagi, náttúrufari og auðlindum Norðurlandanna og mótun ísaldarjökulsins
- þekki megineinkenni gróðurfars og loftslags Norðurlanda auk ríkjandi vinda og hafstrauma
- átti sig á að hann elst upp við aðstæður sem eru síbreytilegar
- kynnist dæmum um ólík lífsskilyrði fólks á Norðurlöndum
- fjalli um í hvaða átt þróunin stefnir í litlum samfélögum, meðalstórum bæjum og stórum borgarsamfélögum á Norðurlöndunum
- átti sig á hvað er líkt og hvað ólíkt í atvinnulífi, búsetumynstri og lífsháttum Norðurlandabúa
- þekki helstu menningareinkenni Norðurlandabúa eins og tungumál, trúarbrögð, lífskjör, menntamál og félagsmál
- þekki helstu atvinnuvegi Norðurlandabúa og framleiðslu þeirra
- kunni dæmi um hvernig náttúran hefur haft áhrif á lífnaðarhætti fólksins
- kynnist hvernig framleiðsla íbúanna og neysla þeirra hefur áhrif á náttúruna
- þekki dæmi um það hvað íbúar Norðurlanda hafa gert til að ráða bót á því sem miður hefur farið í umhverfi þeirra
- kynni sér á hvaða sviðum Norðurlandapjóðirnar eiga með sér samstarf og í hverju það felst

Uppbygging kennslubókar

Skipta má efni nemendabókar gróft upp í þrjá hluta eftir efnistöfum:

- Kort og loftmyndir: Þar sem fjallað er á fjölbreyttan hátt um kortalestur.
- Norðurlönd : Fjallað almennt um einkenni Norðurlandanna.
- Norðurlöndin í hnotskurn: Þar er hvert og eitt land tekið fyrir og fjallað um það.

Auk þess fylgja nemendabókinni kennsluleiðbeiningar á vef ásamt verkefnablöðum með efni bókarinnar og svörum við verkefnum.

Uppbygging kennsluleiðbeininga

Kennsluleiðbeiningarnar skiptast í tvo hluta. Annars vegar er rætt um markmið, leiðbeiningar um kennsluaðferðir og hugmyndir að námsmáti. Þar er einnig að finna ýmis góð ráð og hugmyndir sem kennarar geta útfært eftir sínu höfði. Fyrst er fjallað almennt um efnið en síðan kemur nánari útlitun úr hverjum kafla. Hins vegar eru verkefni til útprentunar af heimasíðu Námsgagnastofnunar ásamt lausnum.

Hugmyndir að útfærslu kennslunnar

Kennsluaðferðir sem henta þessu efni eru eins margar og kennararnir sem kenna efnið. Hér er engan veginn hægt að leggja eina ákveðna línu heldur verða kennarar að velja og hafna og nota það sem þeim finnst henta best hverju sinni. Sumir kennarar nota kennslubókina sem ítarefni og til heimildaöflunar þegar nemendur vinna hópverkefni. Aðrir kenna bókina frá blaðsíðu til blaðsíðu og láta nemendur vinna öll vinnublöðin. Hugmyndirnar hér á eftir eru því einungis til að styðjast við en enginn heilagur sannleikur. Vinnublöðin eru á pdf-formi til þess að kennarar geti valið úr þau verkefni þeir vilja nota.

Kveikjur

Áður en kennslan hefst er æskilegt að kennari safni saman sem mestu af munum sem tengjast Norðurlöndunum og hafi sýnilegt í kennslustofnunni á meðan á vinnunni stendur t.d. landakort, minjagripir, bækur, íþróttavarningur, myndir og þess háttar. Einhverjir slíkir munir leynast í flestum skólum en einnig mætti leyfa nemendum að koma með muni að heiman. Þetta kveikir áhuga þeirra á viðfangs-efninu.

Umræður, innlög og verkefnablöð

- Gjarnan má byrja á umræðu þar sem nemendur segja í stuttu máli frá því sem þeir vita um Norðurlöndin almennt eða um eitthvert ákveðið land. Einhverjir hafa hugsanlega heimsótt landið, eða þekkja tónlist, íþróttamenn, eða annað athyglisvert frá landinu. Einnig má spyrja nemendur hvað þeir vilja vita um landið. Umræðupunkta má setja á veggspjald og láta hanga uppi á meðan á vinnunni stendur.
- Innlög kennara um helstu einkenni hvers lands, textinn lesinn með nemendum eða þeir lesa hann sjálfir.
- Stutt innlög um hvert land, nemendur lesa heima um ákveðið tímabil fyrir hvert land en á sama tíma vinna þeir hópverkefni þar sem þeir sérhæfa sig í einhverju ákveðnu landi. Að því loknu vinna nemendur vinnublöð sem fylgja á vef.

Hópverkefni eða þemaverkefni

Ýmiss konar hóp- og þemavinna er ákjósanleg kennsluaðferð sem hentar efninu mjög vel. Á Netinu eru til ýmsir gagnabankar og vefleiðangrar og fleira sem sjálfsagt er að nýta sér. Á sumum þessum síðum er að finna krækjusöfn með miklum upplýsingum um Norðurlöndin og getur það nýst í mörgum verkefnum. Sjá krækjusöfn í lok kennsluleiðbeininga. Hér eru taldar upp nokkrar hugmyndir að útfærslu kennslunnar.

Söguaðferðin

Nemendur vinna eftir söguaðferðinni eða sem þema þar sem útfærslan ræðst af því hvað hver kennari vill leggja áherslu á.

Mikilvægt er að ljúka verkefninu með umræðum þar sem nemendur rifja upp hvað þeir lærðu nýtt um hvert land, hvað þeim fannst áhugaverðast og hvort þeim fannst eitthvað vanta.

Björg Eiríksdóttir í Kársnesskóla hefur útbúið söguramma fyrir Norðurlönd. Hún selur söguramma og sendir þá rafrænt til viðtakanda. Pantanir má senda á netfangið: bjorgeiriks@simnet.is

Vefur

Nemendur geta unnið með Norðurlöndin og tekið saman efni um þau sem mætti setja á vef þar sem hvert og eitt landanna fengi sína heimasíðu. Það er sjálfsagt að leggja áherslu á myndnotkun en gæta þess að fá leyfi til. Gott er að láta nemendur huga vel að skipulagi og uppbyggingu í upphafi svo afraksturinn verði ekki ruglingslegur eða of umfangsmikill.

Ferðaskrifstofa

Ferðaskrifstofuhugmyndin byggist á að nemendur vinni í hópum. Nemendur gætu til dæmis skipulagt ferðalag fjölskyldu til Norðurlanda. Verkefni eins og þetta er að finna í bókinni *Skapandi skólastarf* eftir Lilju Jónsdóttur. Til að gera verkefnið heildstætt er æskilegt að byrja á því að skapa persónur sem mynda hverja fjölskyldu. Ákveða kyn, aldur, nöfn og áhugasvið persónanna. Nemendur þurfa að gera grein fyrir ákveðnum atriðum og fá þau uppgæfin í byrjun en auk þess segja þeir frá spennandi ferðamannastöðum. Nemendur gætu skrifað ferðasögu sína og sagt frá þeim stöðum sem þeim þóttu áhugaverðir í hverju landi. Nemendur gætu einnig útfært ferðaskrifstofuhugmyndina þannig að þeir búi til kvikmynd sem er samsett úr ljósmyndum frá ferðamannastöðum og samtölum fjölskyldunnar sem ferðast á milli staða. Í samtölunum geta komið fram þær upplýsingar sem þurfa að koma fram í verkefninu.

Hér fylgir hugmynd að því hvernig hægt er að útfæra ferðaskrifstofuhugmyndina. Gert er ráð fyrir að nemendur heimsæki eitt Norðurland en einnig má hugsa sér að þeir fái að fara til fleiri landa eða jafnvel til þeirra allra.

Hópverkefni

Nú eruð þið búin að lesa og læra heilmikið um Norðurlöndin og þá er kominn tími til að kynnst einu þeirra nánar. Ykkur hefur verið skipt í hópa og þið hafið fengið úthlutað einu Norðurlandi og nú þurfið þið að afla ykkur upplýsinga um landið. Verkefnið er þrjúþætt. Þið semjið kynningu í Power Point þar sem helstu atriði um landið koma fram og kynnið það síðan fyrir bekknum. Þið útbúið ferðabækling með ákveðnum upplýsingum og teiknið síðan kort af landinu og merkið inn á það ákveðin atriði. Mun-ið að geta heimilda.

Power Point kynning

Það sem þarf að koma fram:

- Landfræðileg staða (landamæri, staðsetning og fleira)
- Stærð landsins og íbúafjöldi
- Landslag (fjalllendi, ár, vötn og fleira)
- Gróðurfar og loftslag
- Þjóðhöfðingi
- Tungumál
- Frægt fólk
- Menning

Veggspjald

Það sem þarf að koma fram:

- Teikna kort af landinu á veggspjaldið með hjálp myndvarpa
- Skrifa nafn landsins á veggspjaldið og teikna fánann til hliðar
- Lita láglendi grænt og hálendi brúnt
- Merkja höfuðborgina inn og strika undir nafn hennar
- Merkja 3–5 stærstu borgir
- Merkja stærstu vötn og ár og skrifa nafnið við hliðina
- Setja inn tákn fyrir helstu auðlindir landsins.

Bæklingur

Það sem þarf að koma fram:

- Hvernig maður kemst til landsins
- Gisting og samgöngur innanlands
- Athyglisverðir staðir og afþreying fyrir ferðamenn
- Myndir

Mat

Matið er byggt á því að öll atriði sem eiga að koma fram séu til staðar en það gildir 50% af heildareinkunn. Útlit og framsetning gilda 20%, kynning 10%, mat kennara á vinnu í tímum 10% og sjálfsmat 10%.

Í þessu verkefni þurfa nemendur að leysa fjölmörg verkefni en þetta er bara eitt dæmi um hvað hægt er að gera. Auðvelt er að aðlaga hugmyndina að þörfum hvers kennara með því að bæta við eða taka út það sem ekki á að nota. Önnur hugmynd væri að nemendur fengju happdrættisvinning.

Happdrættisvinningur

Í þessu verkefni eru nemendur gjarnan með fjölskyldur eða vinahópa sem fá happdrættisvinning og skipuleggja ferðalag til Norðurlanda. Þeir þurfa að gera grein fyrir ákveðnum atriðum og fá þau uppgefin í byrjun en auk þess segja þeir frá spennandi ferðamannastöðum. Nemendur skrifa ferðasögu.

Til hamingju með ferðavinninginn

Það gleður mig að tilkynna þér að þú vannst ferð til eins af Norðurlöndunum. Hópurinn þinn byrjar á að kynna sér til hvaða borga í landinu er flogið frá Íslandi og þið skipuleggið ferðalagið þaðan. Þið dveljið í eina viku og á þeim tíma þurfið þið að heimsækja a.m.k. þrjár borgir. Þið útbúið dagbók þar sem nákvæm skráning á ferðalaginu kemur fram en auk þess þurfið þið að afla ykkur upplýsinga um nokkur atriði. Í lokin lesið þið dagbókina fyrir bekkjarfélaga ykkar og í leiðinni sýnið þið myndir frá þeim stöðum sem þið heimsóttuð.

Dagbók: Skriðið einhvern texta fyrir hvern dag á ferðalaginu. Látið koma fram hvar þið gistuð og hvar þið borðuðuð, hvort þið fóruð á söfn, í skemmtigarða eða eitthvað annað var skoðað í borginni og svo framvegis. Byrjið dagbókina á að segja frá eftirtöldum atriðum:

Hvaða landamæri og hafsvæði liggja að landinu

- Stærð landsins og íbúafjöldi
- Lýsa landslagi í grófum dráttum (t.d. fjalllendi, ám og slíku)
- Þjóðhöfðingi
- Tungumál
- Frægt fólk, tónlist, íþróttir eða eitthvað annað sem ykkur langar að hafa með

Myndasýning: Farið á Netið og finnið myndir frá þeim stöðum sem þið heimsækið. Setjið þær upp í þeirri tímaröð sem kemur fram í dagbókinni.

Mat: Dagbók 50%, flutningur 20%, myndasýning 10%, sjálfsmat 10% og mat á vinnu í tímum 10%.

Útvarpsþáttur

Nemendur gætu sett saman útvarpsþátt sem byggðist á viðtölum við fólk frá Norðurlöndunum, þar sem þáttastjórnandinn spyr spurninga og fólkíð svarar. Önnur útfærsla væri að einhver segði frá landinu sínu og þáttastjórnandinn kæmi með spurningar í lokin.

Viðtöl og frásagnir

Einnig má hugsa sér að reyna að fá fólk í skólann sem þekkir til á Norðurlöndunum og gæti sagt frá landi eða löndum. Mikilvægt væri þá að nemendur væru búnir að undirbúa spurningalista til að spyrja viðkomandi og þeir gætu jafnvel tekið viðtalið upp. Nemendur gætu tekið símaviðtal við starfsfólk sendiráða eða aðra sem tengjast norrænu samstarfi. Einnig mætti senda spurningalista á tölvupósti til viðkomandi.

Sjónvarpsfréttatími

Búa mætti til sjónvarpsfréttatíma frá hverju landi fyrir sig. Allar fréttir fréttatímans myndu þá tengjast fróðleik frá umræddu landi, þ.e. sögu, menningu, stjórnámálum eða landhátum. Jafnvel mætti útfæra það sem er helst í fréttum í hverju landi þegar nemendur vinna verkefnið. Aðrir liðir í fréttatímanum gætu svo verið íþróttافرéttir, veður, fræga fólkíð o.s.frv.

Samþætting annarra greina

Verkefni um Norðurlöndin má tengja við flestar námsgreinar. Hér á eftir koma nokkur dæmi.

Saga

Fræðast um sameiginlega sögu Norðurlandanna. Kennari kynni fyrir nemendum hvernig Norðurlöndin tengdust fyrr á öldum.

Íslenska

Nemendur lesi bókmenntir eða barnabækur eftir norræna höfunda og jafnvel útbúi leikrit sem hægt væri að sýna á árshátíðum skólanna. Nemendur gætu valið sér norrænan höfund og kynnt hann fyrir öðrum nemendum. Æskilegt er að kennari viði að sér sem flestum barnabókum sem til eru þýddar á íslensku eftir norræna höfunda og hafi aðgengilegar í stofunni á meðan á Norðurlandaverkefni stendur.

Allur texti sem unninn er í tengslum við verkefni er á íslensku. Það er því hægt að þjálfna nemendur t.d. í stafsetningu með eigin texta.

Stærðfræði

Hér mætti nýta samanburð á ýmsum tölum frá Norðurlöndum, meðal annars með því að búa til súlurit sem sýna mannfjölda eða flatarmál landanna, hæstu fjöll og margt fleira.

Matreiðsla

Kynning á þjóðarréttum eða algengum réttum hinna Norðurlandanna. Nemendur spreyta sig á að búa til slíka rétti. Ef sýning er í lok verkefnis má bjóða upp á réttina á sýningunni.

Nokkur dæmi um síður þar sem hægt er að nálgast uppskriftir frá Norðurlöndunum en á leitarsíðum má finna ýmislegt fleira.

Síða með m.a. norskar, danskar og sænskar uppskriftir:

<http://www.sjavarutvegur.is/Fiskmarka%C3%B0ir/kokkurinn.htm>

Finnsk smábrauð: <http://www.ms.is/uppskriftir/Bakstur/Finsk-smabraud/item.aspx>

Finnskar pönnukökur: <http://www.muurikka.is/2008/07/finnskar-ponnukokur/>

Auðveld uppskrift af sænskum kókoskúlum:

<http://www.eldhus.is/eldhus.php?func=birtauppskrift&tid=877>

Uppskriftir úr matreiðslubók Múmínmömmu:

<http://mennta.hi.is/vefir/barnung/barn/uppskriftir/uppskriftir.htm>

Danskar kjötbollur með heimalögðuðu rauðkáli:

http://www.mbl.is/mm/folk/uppskriftir/index.html?sub=view_recipe;rec_id=468

Norskar hafrakökur:

<http://saelkeraklubbur-ingunnar.blogcentral.is/flokkur/32255/?page=3>

Færeyskjar fiskibollur: <http://uppskriftir.seia.is/Fiskrettir/FaereyskarFiskibollur.htm>

Myndlist

Nemendur kynni sér listasögu hvers lands. Velja listamann frá einhverju af Norðurlöndunum og skoða stíl hans. Vinna myndverk í anda viðkomandi listamanns. Velja þekktu byggingu frá einhverju Norðurlandanna og búa til líkan af henni, t.d. úr pappír, pappamassa eða leir.

Tónmennt

Til að virkja mismunandi hæfileika nemenda væri hægt að láta tónelska nemendur semja lag við það sem þeir vilja segja og flytja það. (Þá er gott fyrir kennarann að fá skriflegt eintak af textanum í sínar hendur.)

Líffræði

Samanburður á gróðri og dýralífi Norðurlandanna. Hér gætu nemendur valið sér villt dýr frá viðkomandi landi og fjallað um það, t.d. með því að útbúa um það kynningu fyrir aðra nemendur.

Upplýsingamennt

Nemendur geta unnið kynningar um Norðurlöndin á tölvutæku formi, m.a. með því að gera glæruefni í Power Point eða bæklinga í Publisher. Einnig kæmi til greina að nemendur ynnu vefsíður eða kynningarmyndbönd, allt eftir tæknikunnáttu nemenda og kennara. Sem dæmi um upplýsingar sem nemendur gætu fundið í slíku verkefni væri:

- Kort af landinu (t.d. teiknað upp á karton, málað og merkt inn á)
- Mynd af fánanum (útprentun eða nemendur útbúa sjálfir)
- Stærð landsins og íbúafjöldi
- Veðurfar og gróðurfar
- Einkennandi landslag og hvaða lönd liggja að því
- Tungumál og trúarbrögð
- Stærstu borgir
- Þjóðarleiðtogi og stjórnkerfi
- Frægt fólk
- Menning
- Athyglisverðir staðir
- Afþreying fyrir ferðamenn

Nokkrar slóðir er að finna hér á undan en auk þess er hægt að nota leitarvél eins og Google eða upplýsingavef bandarísku leyniþjónustunnar CIA. Slóðin er www.cia.gov og þar vinstra megin er hlekkurinn World factbook. Á þeim vef er hægt að fá ítarlegar tölfræðilegar upplýsingar um hvert land. Einnig er sjálfsagt að þjálfar nemendur í að nota kortabækur til að finna upplýsingar, til dæmis um loftslags- og gróðurbelti, hita og úrkomu, þéttbýli, gróðurfar, helstu borgir, ár, vötn, firði, fjöll, náttúruauðlindir og margt fleira.

Ef nemendur eiga að útbúa ferðabæklinga mætti einnig hugsa sér að þar kæmu fram upplýsingar eins og:

- Hvernig kemst maður til landsins
- Gisting
- Samgöngur innan landsins (t.d. lestir og bílaleigur)
- Spennandi ferðamannastaðir
- Afþreying fyrir fjölskyldufólk
- Annað sem ykkur dettur í hug

Hægt væri að fá bæklinga frá ferðaskrifstofum og leyfa nemendum að skoða þá. Það getur verið góð kveikja og einnig hjálpað þeim við að fá hugmyndir að uppsetningu.

Kynning

Ef nemendur vinna verkefni í hópum er mikilvægt að hóparnir kynni vinnu sína. Það er bæði gert til að æfa nemendur í framsögn og koma orðum að vinnu sinni en auk þess er nauðsynlegt að allir fái kynningu á þeim löndum sem þeir sérhæfðu sig ekki í. Þar skapast líka vettvangur fyrir kennarann til að meta vinnu nemenda.

Það mætti einnig veita nemendum það frelsi að fá að ráða hvaða leið þeir nota til að koma þekkingu sinni til skila. Í þannig verkefni fá nemendur blað með því sem þarf að koma fram og hvernig verkefnið verður metið en síðan hafa þeir frjálssar hendur um hvernig þeir útfæra hugmyndina. Þá getur einn hópur ákveðið að gera veggspjald, annar heimasíðu, sá þriðji bækling og svo framvegis. Allar þessar hugmyndir má líka nota fyrir afmarkað efni bókarinnar og tæki þá styttri tíma.

Tilvalið er að hafa sýningu fyrir foreldra og bjóða til bekkjarskemmtunar í formi kynningar á löndunum